2.3. Tercüme Hareketleri

İslam kültür ve medeniyetinde tercüme hareketleri, Medine Dönemi'nde başlayarak Abbasiler Dönemi'nde devam etmiş; Müslümanların ilmî birikimine önemli katkılarda bulunmuştur. Müslümanlar, ilim ve kültür mirasına ait eserleri tercüme yoluyla aktardılar. Elde edilen birikimle İslam dünyasında bilim ve teknoloji hızla gelişti.

İslam dünyasında ilmî faaliyetlerin başlamasında, fethedilen ilim merkezleri büyük katkılarda bulunmuştur. Antik Çağ kültürünün en önemli merkezleri olan **İskenderiye**, **Harran** ve **Cündişâpûr** bunların başında gelmektedir. Buradaki eserler sırasıyla önce Süryaniceye sonra Arapçaya tercüme edilmiştir. Medine Dönemi'nde işlevi sona eren İskenderiye okulunun hayatta kalan son temsilcilerinin yerleştikleri Harran ve Antakya, ilmî birikimin aktarımında öncü olmuştur. Harran, İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren ilmî çalışmaların merkezi hâline gelmiştir. Halife Hz. Ömer Dönemi'nde, İslam topraklarına katılmıştır. Cündişâpûr'da kütüphanesi, tercüme evi, rasathanesi bulunan Hint ve Yunan doktorların görev yaptığı bir tıp okulu mevcuttu. Müslümanlarca fethinden sonra kesintiye uğramadan hizmet vermeye devam eden şehirdeki doktorlar, Emevi ve Abbasi saraylarında itibar görmüştür. Abbasiler Dönemi'nde, Bağdat'a yerleşen ve Cündişâpûr'da bulunan bilim adamları, yöneticilerin destek ve teşvikleriyle tercüme hareketlerinde önemli rol oynamıştır.[23]

Görsel 4.4: Tercüme faaliyetleri (temsilî minyatür)

Kimya konusundaki ilk tercüme ve telif eserler, Medine Dönemi'nde yetişmiş olan Halid bin Yezid tarafından ortaya konmuştur.[24] Abbasi Halifeleri Harun Reşid ve oğlu Memun dönemlerinde gerçekleşen tercüme faaliyetiyle bilgi aktarımı hızlanmıştır. Bağdat başta olmak üzere Cündişâpûr, Harran ve İskenderiye gibi Müslamanların önemli ilim merkezleri üzerinden bilgi akışı sağlanmıştır.

23 bk. Macit,"Tercüme Hareketleri", 498-504.
24 Hureysât, "Halid b. Yezid b. Muaviye", 15/292.

Abbasi halifesi Memun zamanında Bağdat'ta 830 yılında **Beytülhikme** adı verilen ilim merkezi kurulmuştur. Beytülhikme, bir inceleme araştırma kütüphanesi ve tercüme merkezi olarak faaliyet göstermiştir. Süryanice, Farsça, Hintçe ve Yunanca başta olmak üzere çeşitli dillerden eserler tercüme edilmiştir. Tıp, riyaziyat (matematik), hendese (geometri), astronomi, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya ve felsefe gibi birçok ilimde dünyanın o güne kadar sahip olduğu birikimin çoğu İslam dünyasına aktarılmıştır.[25]

Böylece tercüme edilen bilgiler yeniden değerlendirilmiş, güncellenerek hayata uygulanmıştır. İslam dünyası VIII-XIII. yüzyıllar boyunca dünyada ilmî faaliyetlerin merkezi olmuştur.

2.4. İlmî Araştırmalar ve Telif Faaliyetleri

Müslümanlar mevcut kültür ve medeniyetlerin mirasından yararlandılar. İslam'ın ilk devrinden itibaren ilmî çalışmalarda sistemleşme sayesinde ilim kurumlarının ortaya çıkışıyla özgün eserler verdiler. İslam kültür ve medeniyetinde ilmî faaliyet gösterenin emeğine saygıyı esas alan ilim ahlakı ilk kez ortaya konulmuştur.

Abbasiler Dönemi'nde Bağdat, ilmî çalışmaların ve entelektüel faaliyetlerin merkeziydi. İlmî faaliyetler, Beytülhikme'de yoğunlaşmıştı. Abbasilerden itibaren ilim ve teknoloji alanlarında büyük atılımlar gerçekleştiren ve bugün insanlığın ortak hafızasında yer etmiş ilim adamlarının sayısı artmıştır. Astronomi, coğrafya, tarih, geometri, matematik, tıp, mimarlık, kimya ve başka birçok alanda önemli buluşlar yapmış ve eserler vermişlerdir. İslam dünyası, daima ilmî faaliyetlerin öncülüğünü yapmıştır.

Karşılaştıralım

Abbasi Halifesi Ebu Cafer El-Mansur, Bizans İmparatoru Konstantinos'tan eski Yunan bilim ve düşüncesine ait eserler istemiş. İmparator da Euclid'in (Öklid) ünlü geometri eseri Elementler'i göndermiş, kitap Arapça'ya Kitâbü'l-Hendese ya da Kitâbü'l-Usul olarak tercüme edilmiştir. Bu eser, kısa sürede Orta Çağ biliminin temel metinlerinden biri hâline gelmiştir.

(İbrahim Kalın, *İslam ve Batı*, 65)

Metinde yer alan bilgiyi "ilmî öz güven" ve "eksiğini bilme" tutumları çerçevesinde arkadaşlarınızla münazara ediniz..

Tercüme yoluyla elde edilen bilginin kullanılması sürecinde, felsefenin etkisiyle yapılan fikrî tartışmalar ve yazılan eserler, ilim dünyasını zenginleştirmiştir. Kindi'den itibaren yetişen filozoflar -Farabi, İbni Sina, Gazali ve İbni Rüşd'ün ortaya koyduğu eserler- günümüze ışık tutmaktadır.

Felsefe dışında ortaya konan teoriler ile deney ve gözlem sayesinde fen bilimleri hızla gelişti. Fizik, kimya, botanik, jeoloji, astronomi ve özellikle tıptaki gelişmeler sayesinde büyük bir birikim oluştu. Matematikte Hint rakamlarının

25 bk. Kaya, "Beytülhikme", 6/88-90.